"బంజారా పండుగలు - మానవ సంబంధాలు"

బానోత్ స్వామి, పరిశోధక విద్యార్థి,
తెలుగు విభాగము, కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయము వరంగల్.

Received: Aug. 2019 Accepted: Sep. 2019 Published: Oct. 2019

భారతదేశంలో నివసిస్తున్న అనేక ఆదిమ జాతులలో బంజార ఒక విశిష్టమైన తెగ. ప్రధానంగా మన దేశంలోని బంజారాలను 'గోర్' లేదా 'గవార్' అని అంటారు. "గోర్ లేదా గోర్యా" అనే పదాలు "గవార్" అనే హిందీ పదం నుండి వచ్చినట్లుగా చరిత్రకారుల, బాషా శాస్త్రవేత్తల అభిప్రాయం. హిందిలో గవార్ అనగా గ్రామ గ్రామాలు తిరిగే వారని అర్ధం. గో సంరక్షణ చేసేవారు కావున బంజారాలను గోర్ బంజారాలు అని పిలుస్తున్నట్లు భావనలున్నాయి. భారతదేశంలో వివిధ ప్రాంతాలను బట్టి ఆయా సంస్కృతి సాంప్రదాయాలనుబట్టి బాషలో మార్పులు ఉండవచ్చుకాని, ఉత్తర దక్షిణ రాష్ట్రాల ప్రజల గిరిజన సంస్కృతి చాలా దగ్గరగా పోలి ఉంటాయని చరిత్రకారుల అభిప్రాయం ప్రకారం అనేక అంచనాలు వీరి పై ఉన్నాయి."బంజారా లేదా సుగాలీలు" మోల మోట అనే సోదరుల సంతతికి చెందిన వారని, మరికొంతమంది చరిత్రకారుల అభిప్రాయం ప్రకారం స్వాతంత్ర్యంరాకముందు వీరు సంచార తెగలుగా జీవిస్తూ ఉండేవారు. బంజారాలు వనాలలో సంచరించడం వలన వీరిని బంజారాలని పిలువడం వెనుక ఒక చారిత్రక కథనం ఉన్నట్లు చరిత్రకారుల అంచనాలున్నాయి.

1192లో రెండవ తరైన్ యుద్ధంలో పృధ్వీరాజ్ చౌహాన్ ఓటమికావడం, బంజారసైనికులు అడవిపాలు కావడం జరిగింది. ఈ విధంగా అడవిపాలుకావడం, అడవిలో ఎర్రమట్టి శరీరానికి రాసుకోవడం, గుహలలో, చెట్లపొదలలో జీవనం సాగించడం జరుగుతూ వస్తున్న క్రమంలో ప్రత్యేక భాష, ప్రత్యేక వేషధారణ ధరిస్తూ అడవిలో జంతువుల మధ్య జీవనాన్ని కొనసాగిస్తున్న క్రమంలో వీరు మాట్లాడే భాషకు లిపిని వ్రాయలేకపోయారు. 12వ శతాబ్ధం ప్రారంభం నాటికే తెలుగు సాహిత్యంలో అనేక శాసనాలు, తాళ్ళపత్ర గ్రంథాల ఆధారాలు ఉన్నట్లు ప్రస్తుతం మనం చూస్తూన్నాము. కాని తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో బంజారాల జీవితాలను వారి సంస్కృతి సాంప్రదాయలలో పెద్దగా సాహిత్య ప్రక్రియ ఆనాడు జరుగులేదు. 19వ శతాబ్ధం ప్రారంభం నాటికి తెలుగు సాహిత్యంలో గిరిజన సాహిత్యం గురించి, గిరిజన జీవన విధానం గురించి

సాహిత్య ప్రక్రియలు ప్రారంభమైనట్లుగా ఎన్నో రచనలు వచ్చాయి. అయితే బంజారాల ముఖ్య వృత్తి ఆనాడు సంచార జీవనం గడపడం, కాలానుక్రమంగా వ్యవసాయ వృత్తిని ఎన్నుకోవడం జరుగుతూ వస్తున్న క్రమంలో వీరు పశుసంపదను అభివృద్ధి పరచుకున్నారు. ప్రస్తుతం ఇప్పటికి కొన్ని గిరిజన తెగలలో, గిరిజన తండాలలో పశుసంపదను కాపాడుకొంటూ వీరు జీవనాన్ని కొనసాగిస్తున్నారు.

వీరు ప్రాచీన కాలంలో వ్యవసాయం ప్రదాన వృత్తిగా ఉన్న నేపథ్యంలో వీరి సంస్కృతి సాంప్రదాయాలలో అనేక మార్పులు వచ్చాయి. వీరి సంస్కృతిలో భాగంగా వీరి వృత్తులను బట్టి ప్రకృతితో గొప్ప సంబంధాలను ఏర్పరచుకున్నారు. సాధారణంగా హిందూ సనాతన సంప్రదాయంలో ఏ కులానికి, ఏ మతానికి లేని విభిన్న సంస్కృతిని, వేశధారణను, సాంప్రదాయాలను, ఆహారపు అలవాట్లను వీరు ప్రత్యేక సంతతిగా పరిణామం చెందారు. ఈ క్రమంలో వీరి సంస్కృతిలో భాగంగా పండుగలు ప్రారంభమైనావి. బంజారాలు ప్రకృతి ఒడి అయిన అడవిలో జీవనం కొనసాగిస్తారు, కాబట్టి వీరి పండుగలు కూడా ప్రకృతికి దగ్గరగా వీరి సంస్కృతి ప్రతిబింభిస్తుంది. వీరి వృత్తిలో భాగంగానే అనేక గేయాలు, జానపద పాటలు, సామెతలు, పొడుపుకథలు, వీరు నిరక్షరాస్యులైనా గొప్ప మౌఖిక సాహిత్యాని చెప్పగలరు.

వ్యవసాయం ప్రధాన వృత్తిలో భాగంగా ప్రతి సంవత్సరం జులై – ఆగస్టు మాసాలలో వీరి పండుగలు నాందిపలుకుతాయి. ఇందులో భాగంగానే మొదట జరుపుకునే పండుగ "సిత్లా భవాని". ఏ పండుగ జరుపుకున్నా ఏ ఉత్సవం చేసినా కూడా సామూహికంగా అందరూ కలిసి జరుపుకోవడం గొప్ప విశేషం. వీరు జరుపుకునే పండుగ పూజా కార్యక్రమం ఒక విలక్షణమైన రీతిలో ఉంటుంది. వీరు పూజించే దేవతలు హిందూ దేవతలైనప్పటికీ, వారి పూజా విధానం ఒక ప్రత్యేకమైనదిగా ఉంటుంది. బంజారాలకు జీవనాధారం, పశు సంపద కాబట్టి వారు పశు సంపద కోసం "ఈ సీత్లా భవానియాడీ" పండుగను జరుపుకుంటారు.

సామాన్యంగా హిందూసాంప్రదాయాలలో ఒక గిరిజన తెగలు తప్ప ఏ జాతులు కూడా జంతువులను, పశువులను పూజించరు. ప్రతి సంవత్సరం శ్రావణమాసంలో జరిపే ఈ పండుగను "ధాటోడి" పండుగ అంటారు. ఈ పండుగను వర్షాలుపడి విత్తనాలు

మొలకెత్తే సమయంలో జరుపుతారు. ఈ పండుగ శ్రావణమాసంలో మంగళవారం రోజున అందరూ తండా సమక్షంలో నిర్ణయించుకొని సామూహికంగా జరుపుకుంటారు. ఈ పండుగ యొక్క ప్రాముఖ్యత కేవలం వారి పశుసంపద బాగుండాలి, వ్యవసాయం సంవృద్ధిగా పండాలి అనే కాంక్షతో తండాలో ఉన్న అందరు మహిళలు నవ ధాన్యాలతో నైవేద్యం తయారుచేసి ఒక పాత్రలో తీసుకువచ్చి దానికి పైన ఒక వస్త్రంతో తయారు చేసిన "పులియా గొన్నో"తో అలంకరించి తీసుకువచ్చే క్రమంలో, బియ్యం బెల్లంతో వండిన పాయసం వంటకమును (సీత్లా భవాని ప్రతిష్టించిన) ప్రదేశానికి అందరూ ఊరేగింపుగా వెళ్ళి ఐదుగురు కన్యలు "పాంచ్ బేడో" ఐదు దొంతరలలో నీటిని తీసుకొని రాగా వీరు వండిన నైవేద్యాన్ని పూజా కార్యక్రమం అనంతరం అందరికి పంచుతారు. సీత్లాయాడిని ఏడుగురు శక్తి దేవతలుగా కొలుస్తారు. వారు భవానీ, మత్రాల్, హింగాళ, ధ్యాళంగర్, కంకాళి, దండి, సీత్లా భవానీలుగా వీరికి పేర్లు కలవు. సీత్లా యాడికి జంతుబలిని చేసి ఆ రక్తంను, నైవేధ్యంను కలిపి పశువులపై చల్లుతూ, బలి ఇచ్చిన జంతువు యొక్క పేగులు బయటకు తీసి దాని మీద నుండి పశువులను దాటిస్తారు. కావున దీనిని "దాటుడు పండుగా" అని పిలుస్తారు. ఈ విధంగా కేవలం పశు సంపదను పూజించే పండుగగా వీరి సంస్కృతిలో భాగం.

బంజరా సాహిత్యంలో మరియు సంస్కృతిలో రెండవ గొప్ప పండుగ "తీజ్". సీత్లా భవానీ పండుగ ముగిసిన రోజున సాయంత్రం (మంగళవారం) తండావారు అందరూ సామూహిక నిర్ణయంతో తండా నాయకుని అనుమతితో జరుపుకునే పండుగ తీజ్. ఈ పండుగను అశ్లేష కార్తి నుండి ఉత్తర కార్తి మధ్యన జరుపుకుంటారు. సీత్లా పండుగ వర్షాలు సంవృద్ధిగా పడాలని జరుపుకుంటే తీజ్ పండుగ వర్షాలు బాగాపడ్డాక చెరువులు కుంటలు నిండిన తర్వాత ఆరుద్ర పురుగు కనిపించే సమయంలో తీజ్ పండుగను జరుపుకుంటారు. మంగళవారం రోజున సాయంత్రం తండా నాయకుని ఇంటి ముందు ఒక మండపాన్ని ప్రతిష్టించి ఎంతో నిష్టతో గేయాలు, పాటలు పాడుతు గోధుమలను నీటిలో నానబెడతారు.

ఈ విధంగా నానబెట్టిన గోధులమను వెదురుతో తయారు చేసిన బుట్టలలో గోధుమలను చల్లుతారు. ఈ విధంగా చల్లిన గోధుమలను మండపం పైన ప్రత్యేక పూజ నిర్వహించి గేయాల రూపంలో ఈ పండుగ ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తూ మహిళలు

మౌఖికంగా పాటలు పాడుతారు. ఈ పండుగ మహిళా సంతతికి చెందినప్పటికీ మానవ విలువలతో అందరూ కలిసి భిన్నాభిప్రాయాలు లేకుండా జరుపుకుంటారు.

ఈ పండుగ తొమ్మిదిరోజుల ప్రక్రియగా కొనసాగుతుంది. ప్రతిరోజు ఉదయం, మధ్యాహ్నం, సాయంత్రం మూడు పూటలా పెండ్లికాని యువతులు ఎంతో నిష్టతో ఎంతో పవిత్రంగా ఉంటూ గేయాలు పాడుకుంటూ గోధుమలకు నీరు పోస్తారు. ఈ క్రమంలో వారు వారి కోరికలను మదిలో తలచుకుంటూ గొప్ప జీవితాన్ని, మంచి భర్తను వారికిమ్మని మదిలో పూజిస్తారు. ఈ విధంగా తొమ్మిది రోజులు సాయంత్రం మండపం దగ్గరికి సామూహికంగా రావడం, పాటలు పాడటం, పండుగ యొక్క విశిష్టతను తెలిపే గేయాలను పాడటం వీరి సంస్కృతితో భాగం. తొమ్మిది రోజులు ప్రకృతిని తలుస్తూ వారివారి సంస్కృతి, సాంప్రదాయాలను, జీవన శైలిని, మానవ విలువలను పెంపొందించే విధంగా ఈ పండుగను జరుపుకుంటారు. చివరిరోజైన "తీజ్ బొరాయెర్ దాడో" తీజ్ నిమజ్జనం చేయడం జరుగుతుంది. ఈ ప్రక్రియ గురువారం ఉదయం నుండే ప్రారంభమవుతుంది. గురువారం సాయంత్రం నాటికి పూజా కార్యక్రమాలలో భాగంగా నైవేద్యం తయారు చేసి "మేరమ యాడికి" నైవేద్యం సమర్పిస్తారు. తీజ్ నిమజ్జనానికి ముందు తండా వాసులందరూ వలయాకారంగా కూర్చుంటారు. స్త్రీలందరూ పండుగ గేయాన్ని పాడుతూ తీజ్ తెంపి వారి చేతులలోకి ఇస్తారు. ఈ విధంగా పూజా వృత్తాంతం తరువాత తీజ్‌ను అందరూ కలిసి చెరువులో నిమజ్జనం చేసిన తరువాత ఆ గంగా జలాన్ని తీసుకువచ్చి ఇంట్లో అక్క, బావల కాళ్ళు కడుగుతారు. ఈ విధంగా ప్రకృతికి మానవునికి గొప్ప అవినాభావ సంబంధాన్ని తెలియజేస్తుంది.

బంజారాలలో "హోళి" గొప్ప సంస్కృతిని కలిగిఉన్న పండుగ. వీరు ఈ పండుగను 15రోజుల ముందు నుండే ప్రారంభిస్తారు. దీనిని "గేర్ వగాయేరో" (చందాలు వసూలు చేయడంగా) పిలుస్తారు. అడవికి వెళ్లి మోదుగు పూలను తెచ్చి నీటిలో నానబెట్టి ఆ నీరు రంగుగా మారినప్పుడు దానితో ఆడుకుంటారు. హోళిరోజు ఉదయం అందరూ కలిసి ఊరి మధ్యలో ఈ పండుగను జరుపుకుంటూ బంజారాల ఇష్ట దైవం రాముడు కాబట్టి, రామ భక్తుడైన హనుమంతుని వారసులమని, ఎవరైనా ఇంటికి వస్తే రాం! రాం !! అని అంటారు. రాం! అంటే రాముడు అని, రామ లక్ష్మణుల దారిలో నడవాలని గొప్ప

మానవ సంబంధాన్ని, మానవ విలువలని లోకానికి చాటిచెప్పే గొప్ప సంస్కృతి మా పండుగ ద్వారా తెలుస్తుందని వీరి ప్రతీక. హోళీరోజు ఉదయం అందరూ చిన్నా పెద్దా కలిసి పాతవస్తువులను కాలుస్తూ, దానిచుట్టూ మహిళలు ఆ పండుగయొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తూ గేయాలను పాడుతూ నవధాన్యాలు, ఇత్తడి చెంబులో నీరును పోసి నైవేద్యాన్ని చిన్నపిల్లలకు ఇస్తారు. ఈ నైవేధ్యాన్ని తీసుకున్న పిల్లలు రోగాల బారినుండి విముక్తులవుతారని గొప్ప నమ్మకం. ఈ విధంగా ప్రకృతికి, మానవునికి సంబంధాలను తెలిపే పండుగలు బంజారాలలో అనేకం ఉన్నాయి.

ఏ కుల, మతాలలో లేని విభిన్నమైన, విలక్షణమైన సంస్కృతి, సాంప్రదాయాలు ఉన్న గొప్ప మానవీయతను, మానవ సంబంధాలను ప్రేరేపించే విధంగా ఉన్న పండుగలు వీరి జీవితాలకు ప్రతీక. ప్రకృతికి మానవునికి ఉన్న సంబంధాల వలన సమాజంలో స్వేచ్ఛానురాగాలు, కులమత ధోరణులు, అరాచక ఒరవడులు, సామాజిక రుగ్మతలు అన్ని సమసిపోయే విధంగా వీరి పండుగలు ఆనవాలుగా చెప్పవచ్చు. అనాగరికులైన గిరిజనుల భాషకు లిపిలేకుండా గొప్ప మౌఖిక సాహిత్యాన్ని చెప్పడం, గేయాలు పాడటంలో గొప్ప సాహిత్య ప్రక్రియలు ఆవిర్భవించాయి. ఈ విధంగా వీరి సాహిత్యంలో కథలు, నవలలు, గేయ రచనలు, పాటలకు సంబంధించిన పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి.

<u>ఉపయుక్త గ్రంథ సూచి :</u>

1. నల్గొండ జిల్లా బంజారా సాహిత్యం – జీవన చిత్రణ – ప్రో. సూర్య ధనుంజయ్, 2009, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం హైదరాబాద్.
2. బంజారాల చరిత్ర, సంస్కృతి – ప్రో. వీరన్న, 2016, కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం.
3. ఆంధ్రుల జానపద విజ్ఞానం – ఆర్.వి.యస్. సుందరం, 1983.
4. భారతదేశం, గిరిజన సముదాయం – మజుంధార్, 1986.
5. సుగాలి సంస్కృతి, బాషా సాహిత్యాలు – ప్రో. గోనా నాయక్, 2002, కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్.

***